

Rapport för funktionsrättsområdet i Studieförbundet Vuxenskolan

Om rapporten

Förbundsstyrelsen har beslutat att förbundskansliet ska ta fram en plan för funktionsrättsområdet. Den här rapporten försöker ge underlag för en sådan plan, men vi anser att det behövs en process innan planen fastställs. Anledningen till detta är att både utmaningar och möjligheter är så många och varierande att SV behöver göra strategiska val. Rapporten kommer därför ligga till grund för en fortsatt utvecklingsprocess. En utvecklingsgrupp med personer från SVs avdelningar tillsätts för att fortsätta analysera och komma fram till ett förslag till plan för funktionsrättsområdet i SV

Informationsinhämtning

Rapporten hämtar sitt underlag från

Enkät riktad till verksamhetsutvecklare inom funktionsrättsområdet

Power BI-rapporterna "Beslutsstöd verksamhet nationellt" och "Funktionsrätt beta 1.1"

Nätverkssamtal med aktiva medarbetare inom funktionsrättsområdet

Uppföljande samtal med avdelningar runt verksamhetens utveckling baserad på verksamhetsstatistik för område

Inrapporterade problemställningar från SV-avdelningar

Analys och erfarenheter från ansvarig samordnare för funktionsrättsområdet, Kjell Stjernholm

Rapporter från forskning, myndigheter och andra organisationer.

Nuläget

Verksamhetens omfattning

Studieförbundet Vuxenskolan har många deltagare med funktionsnedsättning. Fler än vi vet om. Det beror på att det är många som har bristande syn, hörsel eller andra nedsatta funktioner, men som deltar utan att det hindrar dem eller utan att finnas i ett sammanhang som är funktionsrättsbaserat, till exempel inom allmänmarknad eller i organisationer med många äldre deltagare. När vi diskuterar och jämför statistik på funktionsrättsområdet så utgår det ifrån den målgruppsmarkering som kan göras i vårt rapporteringssystem Gustav.

SV är Sveriges största studieförbund när det gäller att anordna studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet för personer med funktionsnedsättning (PFN). Med variationer över åren kan man säga att vi är lika stora som de andra nio studieförbunden tillsammans på det området. Under 2019 var 24.069 personer aktiva i studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet i 198.165 studietimmar.

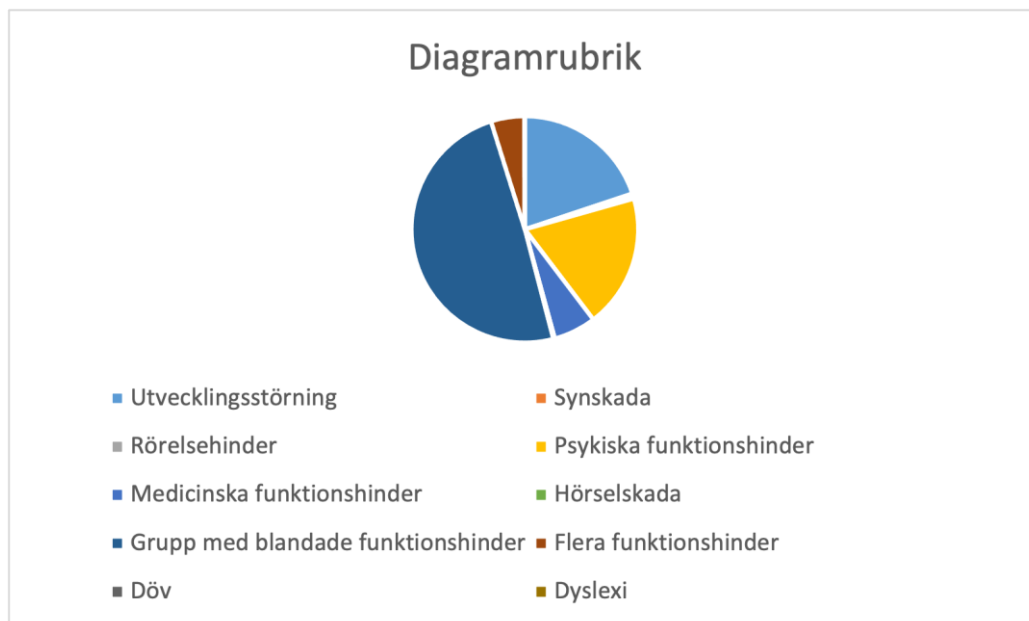
När det gäller anordnandet av kulturprogram med tillgänglighetsbidrag är vi näst största studieförbund (24-26%) efter ABF. Detta ändrades dock under pandemiåret 2020, då vi blev största anordnare (33%).

Verksamheten har minskat över tid, både i deltagare och timmar. Detta är inte unikt för SV, utan en trend för studieförbunden som helhet. Ser vi till det tillgänglighetsbidrag som delas ut baserat på behov av pedagogiskt stöd/anpassning i verksamheten, så ökar vår andel trots att vi minskar i verksamhet.

Vilka ordnar vi verksamhet för?

Våra stora målgrupper är

- Äldre och personer med demens (49%), som oftast rapporteras som grupp med blandade funktionsnedsättningar. Det här segmentet kan innehålla andra grupper, men i särklass vanligast är äldre/demens.
- Intellektuell funktionsnedsättning 20%. (Diagrammet visar Gustavs benämning ”utvecklingsstörning”)
- Psykisk hälsa 19%.

Medlems och samarbetsorganisationer

Deltagandet avspeglar vår sammansättning av medlems och samarbetsorganisationer (MoSo), som till större delen finns inom just dessa tre områden. Dessa är:

Afasiförbundet

Anhörigas Riksförbund

Autism och Aspergerförbundet

Demensförbundet

Fibromyalgiförbundet

FUB, förbundet för barn, unga och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning

Moomsteatern

Riksförbundet Attention

Riksförbundet Balans

Schizofreniförbundet

Svenska Downföreningen

Svenska Glaukomförbundet

Svenska OCD-förbundet

Vi samarbetar lokalt och centralt också ofta med Bräcke Diakoni, NSPH (Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa) och Parkinsonförbundet utan centrala avtal.

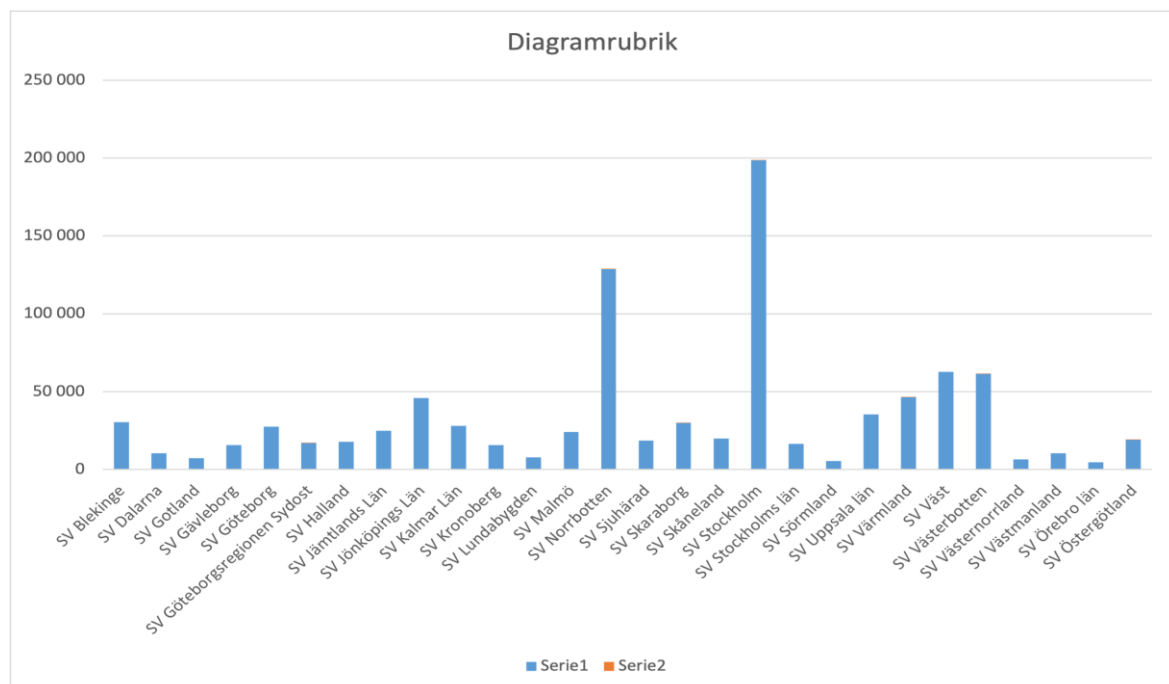
Verksamhetens innehåll

Största ämnen är inom musik, dans och dramatik för grupperna äldre/demens och intellektuell funktionsnedsättning. För deltagare inom psykisk hälsa är konsthantverk största ämne. Detta avspeglar väl vårt erbjudande till personer som vårdas i äldre/demensboenden samt fritidsaktiviteter och lärande efter eget val för personer med intellektuell och psykisk funktionsnedsättning utifrån intresse.

Samarbetet med MoSo präglas ofta av verksamhet som är mer svårläst i vår statistik. Studiematerialen som görs tillsammans med organisationerna är ofta en fråga om självhjälpgrupper, förstå sitt funktionshinder, utveckla egenmakt och delaktighet, kommunikationsstöd och aktiviteter som är bra för välmåendet hos just den gruppen. Nationella studiematerial presenteras på sv.se/funktionsratt, och kan därigenom fungera som inspiration av både deltagare, anhöriga, SV-personal, cirkelledare, MoSo, samarbetsparter och allmänhet i övrigt.

Geografisk spridning

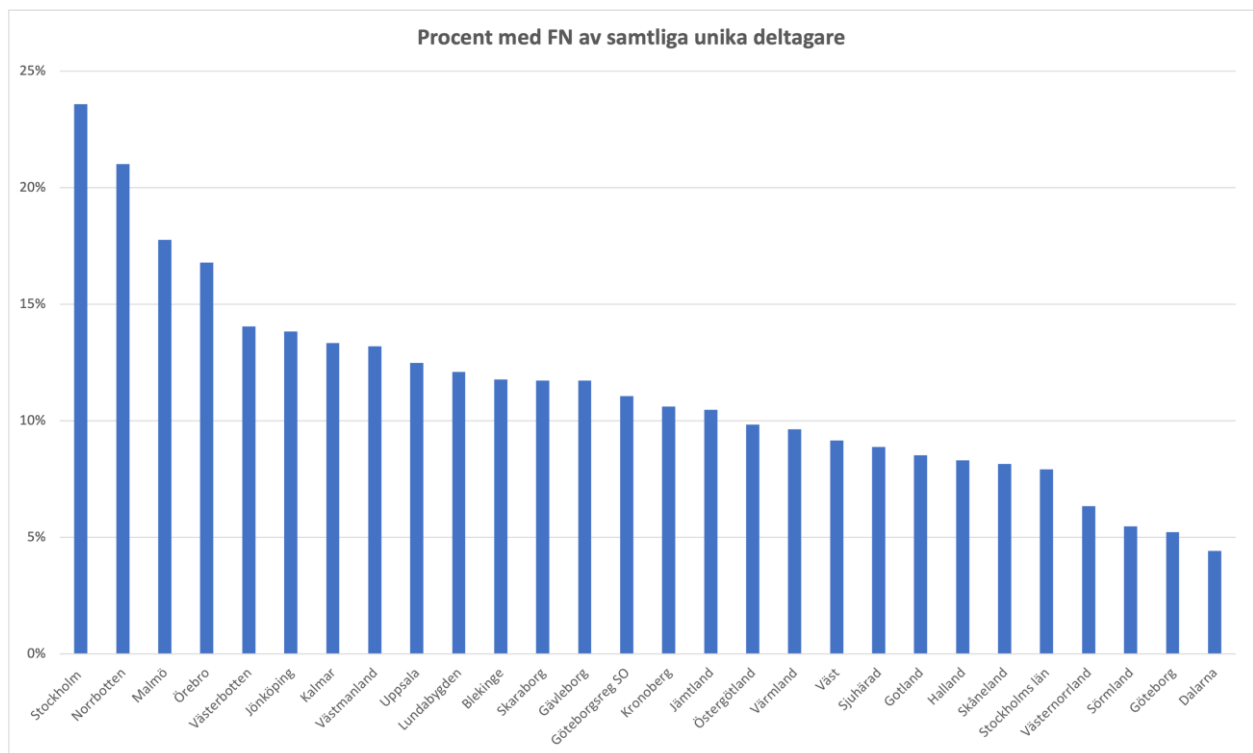
Funktionsrättsverksamhet finns i alla lokalavdelningar, men inte i alla kommuner. Största avdelningar, mätt i studietimmar, perioden 2016-20 är SV Stockholm med 21% av SVs totala funktionsrättsverksamhet följt av SV Norrbotten 14%. Fem avdelningar har under 1% av SVs samlade funktionsrättsverksamhet. Dessa är Lundabygden, Gotland, Västernorrland, Sörmland, Örebro.

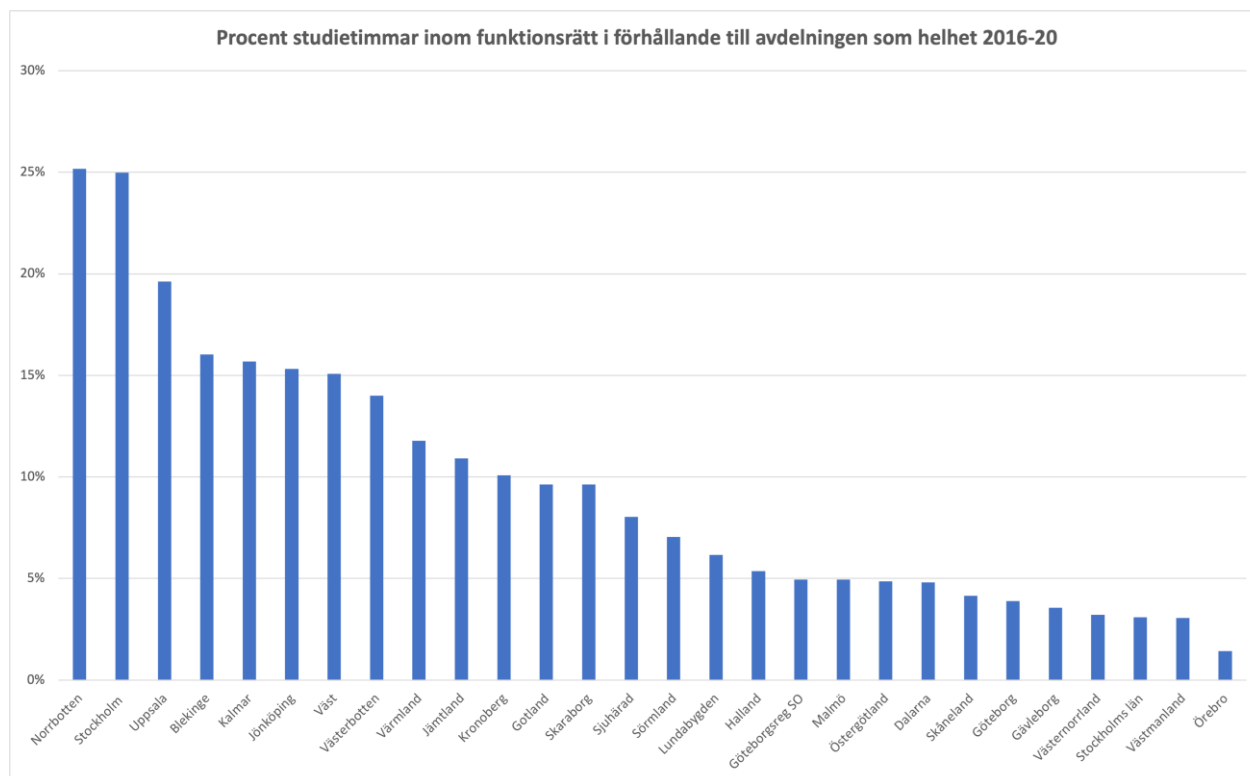
Jämför vi istället verksamhetens volym med hur många invånare man har att serva inom avdelningen, så blir SV Gotland och SV Jämtland de som når störst relativ andel unika deltagare med funktionsnedsättning under samma tidsperiod, medan befolkningstäta SV Göteborg och SV Stockholms län når lägst relativ andel av befolkningen med funktionsnedsättning.

Då våra avdelningars ekonomiska och organisatoriska grundmöjligheter inte alltid följer varken geografisk spridning eller områdets demografi har vi också gjort en jämförelse hur stor del funktionsrätt har av avdelningens totala verksamhet.

När det gäller unika deltagare under samma mätperiod (2016-20) så är spannet mellan 4-24%, se grafik.

När det gäller studietimmar så är spannet mellan 1-25%, och ordningen bitvis mycket annorlunda.

SV har under samma tidsperiod 36 vita fläckar, kommuner där vi inte rapporterat in någon deltagare eller studietimme relaterad till funktionsrättsområdet. Dessa är ofta mindre kommuner, och statistiken visar inte med säkerhet att personer med funktionsnedsättning som bor i dessa därmed är utan folkbildning. De kan delta i vår verksamhet i grannkommunen eller hos andra studieförbund, men med tanke på att våra stora deltagargrupper har svårt att resa på eget initiativ och på egen hand så är det värt att belysa.

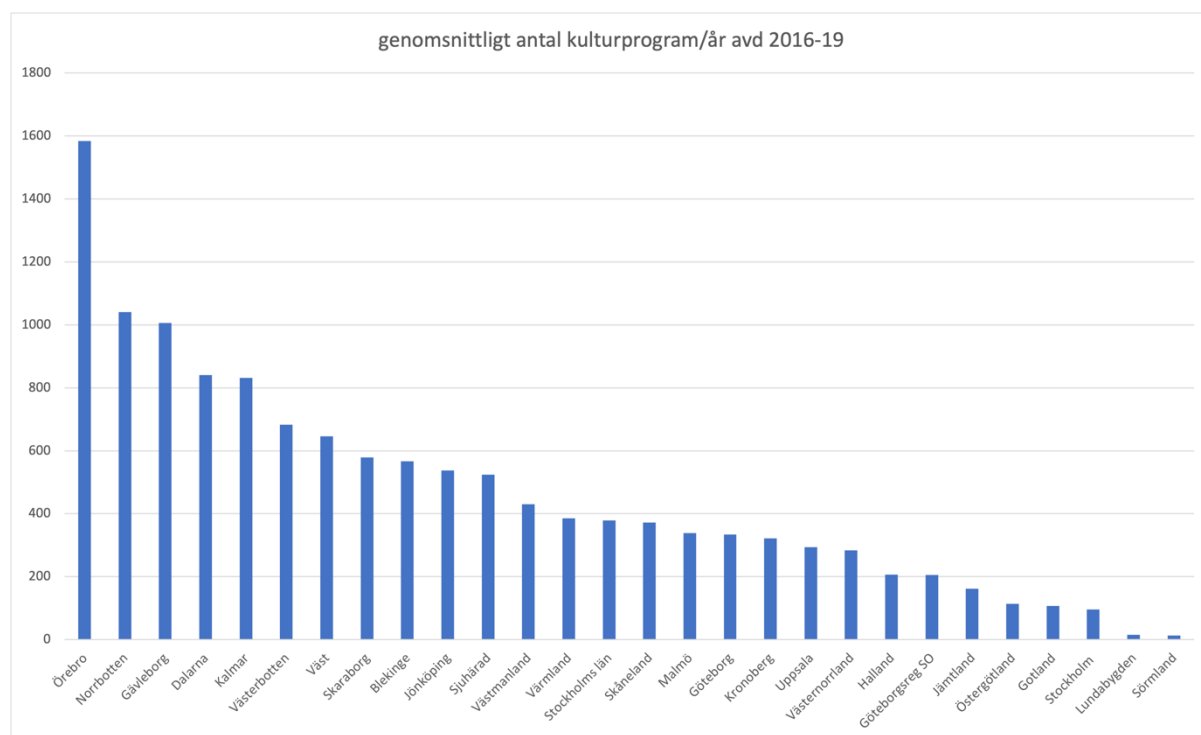
- Alvesta
- Bengtstfors
- Bollebygd
- Boxholm
- Essunga
- Fagersta
- Gällivare
- Hammarö
- Heby
- Håbo
- Hällefors
- Höganäs
- Högsby
- Lekeberg
- Lessebo
- Munkfors
- Nora
- Norberg
- Nordanstig
- Orsa
- Osby
- Perstorp
- Salem
- Skinnskatteberg
- Storfors
- Surahammar
- Trosa
- Upplands-Bro
- Uppvidinge
- Ydre
- Årjäng
- Åstorp
- Älvkarleby
- Öckerö
- Ödeshög
- Vadstena

Kulturprogram

Ser vi till kulturprogram så blir ordningen en helt annan. Även här förekommer tapp och ökning, och orsakerna är i stort sett samma som för studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet: kommuners samarbetsvilja resp personalförändringar.

Diagrammet nedan visar det genomsnittliga antalet kulturprogram per år 2016-19. Spannet är mellan 13 och 1.584, och Örebro är i särklass flitigast.

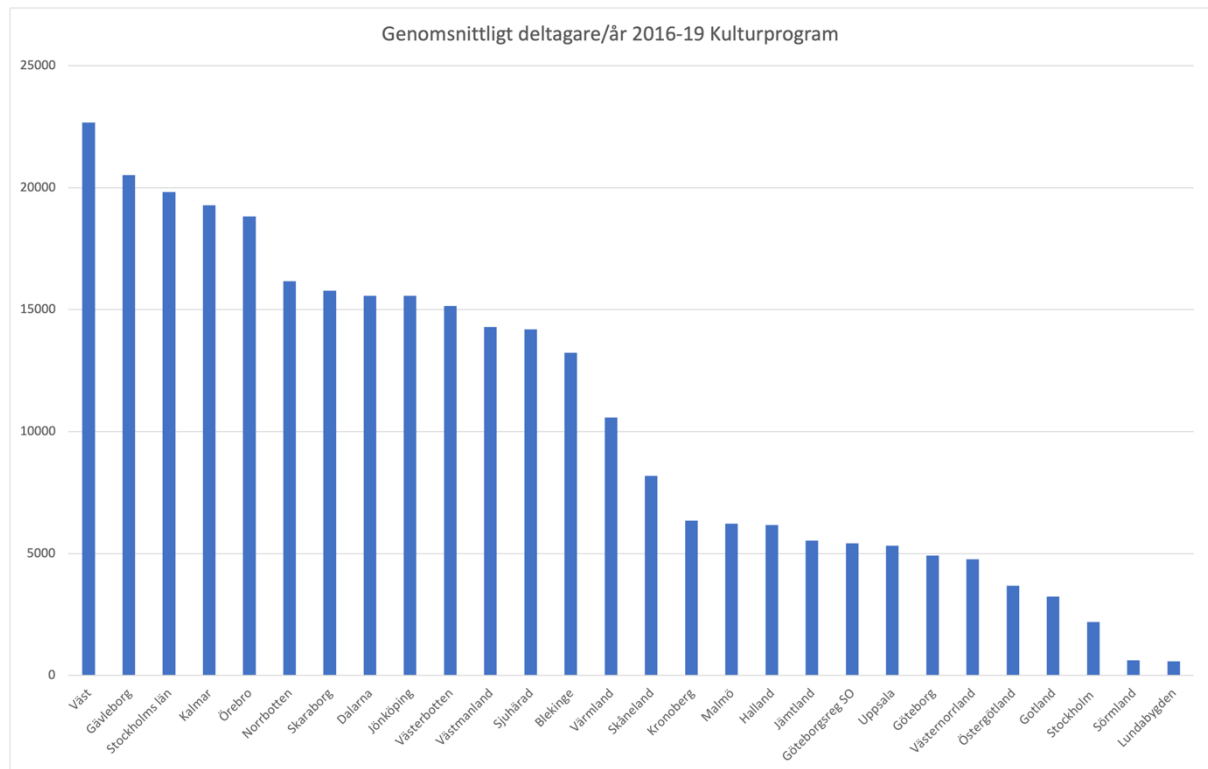

Det är värt att notera att tre avdelningar ökade sedan antalet kulturprogram under pandemiåret 2020 - Göteborgsregion SO (11%), Malmö (8%) och Västernorrland (32%).

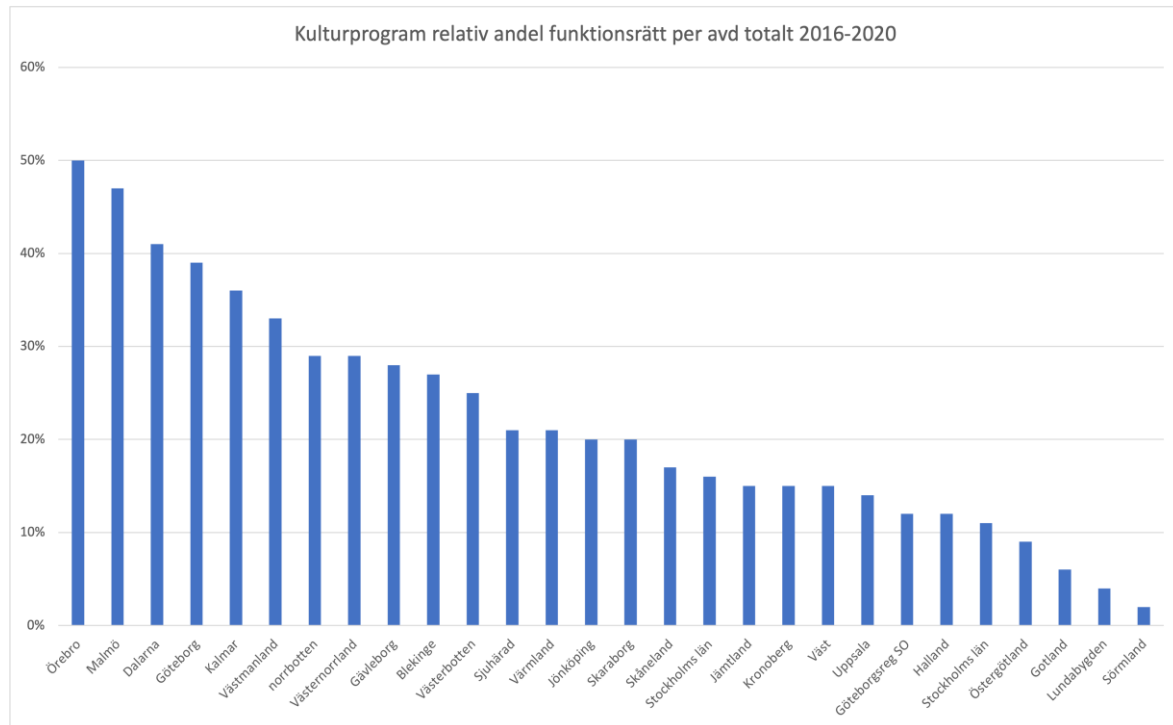

Förhållandena ändras något om vi istället tittar på antalet deltagare i snitt per år. Nu blir spannet 587 till 22.666 (SV Väst) deltagare.

Nästan alla avdelningar, och samtliga de som har stora volymer, har äldre och personer med demens som största målgrupp.

Ser vi till hur stor andel av avdelningens samtliga kulturprogram som går till målgruppen personer med funktionshinder så är spannet 2-50%.

Summering

Det är tydligt att avdelningarna har olika syn och prioriteringar på både målgrupper och verksamhetsformer.

SVs starka sidor

SV har en stolt tradition och en värdegrund där inkluderingen av personer med funktionsnedsättning har en stark position. När omsorgslagen kom 1968 och i ett slag gjorde "de obildbara" bildbara, så gick SV in på institutionerna och anordnade studiecirklar i läsa, räkna, skriva. Det synliggjorde behovet av strukturerade möjligheter till lärande och bidrog till att Särvox skapades.

När institutionerna revs på 70-talet och människor med intellektuell funktionsnedsättning flyttade ut för att bo bland andra i samhället ordnade vi tusentals studiecirklar i samhällsorientering. Om sånt som var självklart för alla, men svårt för den som just fått sin inkludering och egna ansvar, t.ex. åka buss, sköta sin hygien eller gå på restaurang.

Länge levde uppfattningen att personer med demens inte kunde delta i lärande aktiviteter. SV hade en hel avdelning på Stureby sjukhus som bevisade motsatsen, och idag är vi flera studieförbund som upprätthåller äldre med demens möjligheter till bildning och kultur.

Detta förhållningssätt lever i allra högsta grad kvar. SV utvecklar kontinuerligt nya verksamheter, projekt, studiematerial och metoder. Både själva och i samarbete med MoSo. Under senare tid har vi hjälpt Moomsteatern att bli världens enda fullt professionella teater baserad på skådespelare med intellektuell funktionsnedsättning och fått internationella utmärkelser för demokratiprojektet Mitt val. SV är en av de främsta mottagarna av stöd från Arvsfonden, en viktig kanal för vårt utvecklingsarbete.

Vi har långa, gedigna samarbeten med flera funktionsrättsorganisationer, och vårt stora engagemang har gjort att personer med kunskap om funktionshinder finns i vår personal.

Slutligen är vår ledande position på funktionsrättsområdet bland studieförbunden en styrka i sig. Inget annat studieförbund har så mycket kollegial kompetens att tillgå.

SVs Utmaningar

Även om det finns fog för att påstå att vi är störst, och subjektivt sett kanske även bäst, så lever SV med strukturella svårigheter och utmaningar för funktionsrättsområdet.

Anordnarskapet har en rad utmaningar. Det tar för det mesta längre tid att få ihop underlag att starta en studiecirkel på funktionsrättsområdet, den kräver mer service medan den pågår och är mer utsatt för risk att inte kunna slutrapporteras. Våra verksamhetsutvecklare uppger att de har svårt att räkna hem verksamheten, och att de saknar verktyg för uppgiften.

Vår verksamhet är ojämnt spridd över hela landet. Vårt kompensatoriska uppdrag att möta personer som har svårt att nå bildningsmöjligheter har ett varierande svar från våra lokalavdelningar.

Våra medlems och samarbetsorganisationer upplever minskningar i medlemsskap och åldrande styrelser på lokal nivå. Enligt Vårdanalys är medianförekomsten av medlemsskap i sin diagnosbaserade funktionsrättsorganisation endast 3%.

Våra målgrupper är till mycket stor del personer med kringskuren autonomi. De kan inte fritt välja att delta, utan är beroende av om deras vård/omsorgsgivare ger dem möjlighet/stöd att göra det.

Det finns en strukturell fattigdom i några av målgrupperna. Det gäller personer med aktivitets eller sjukersättning som försörjningskälla. Myndigheten för delaktighet (MFD) anger i sin uppföljning av funktionshinderpolitiken för 2017 att under mätperioden från 90-talet så har den som finns i arbetskraften i snitt ökat sin disponibla inkomst med 60%. Motsvarande siffra för den som får sin försörjning genom socialförsäkringssystemet är 0%. FUB visar i sina rapporter "Fångad i fattigdom" hur personer med intellektuell funktionsnedsättning kan gå med förlust varje månad från det de flyttar in på gruppbostad och livet ut. Detta påverkar möjligheten att betala för att delta i våra aktiviteter.

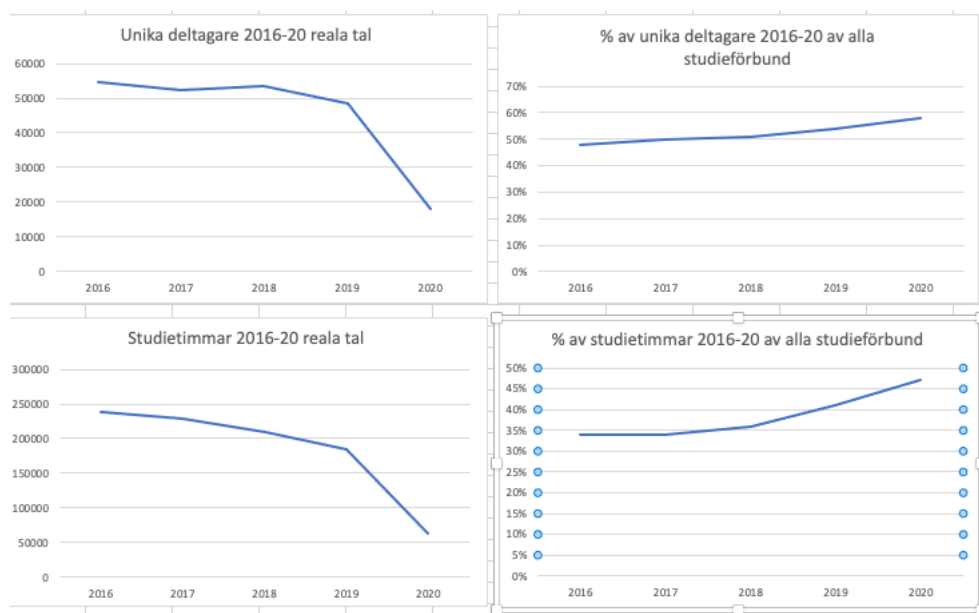
Kommunikationsvägarna till personer med funktionsnedsättning och deras supportpersoner förändras. Det digitala ökar snabbt i målgrupperna, samtidigt som klyftan ändå består. Pandemin och forskning visar att inte bara målgruppen i sig har svårt att nå full digital

inkludering, utan även brister i vård/omsorgsgivare kompetens och möjligheter till stöd. Detta stöds av statistiken över inrapporterad verksamhet 2020 och antalet personer med funktionshinder som deltagit i digital folkbildning.

Anledningar till minskning.

När rapporten analyserar minskning av verksamhet tittar vi på spannet 2016-19. Tappet under pandemiåret 2020 är jättestort, större än andra verksamhetsområden. Detta är medtaget i våra diagram. Beredskap för ytterligare pandemier framöver är ytterligare ett fält att ha i åtanke, men här finns inget underlag ännu att kunna dra slutsatser av. Därav att vi koncentrerar oss på verksamheten före pandemiutbrottet.

Jämfört med andra studieförbund är vår minskning dock relativt sett mindre, vilket medför att vår andel av unika deltagare och studietimmar procentuellt har ökat.

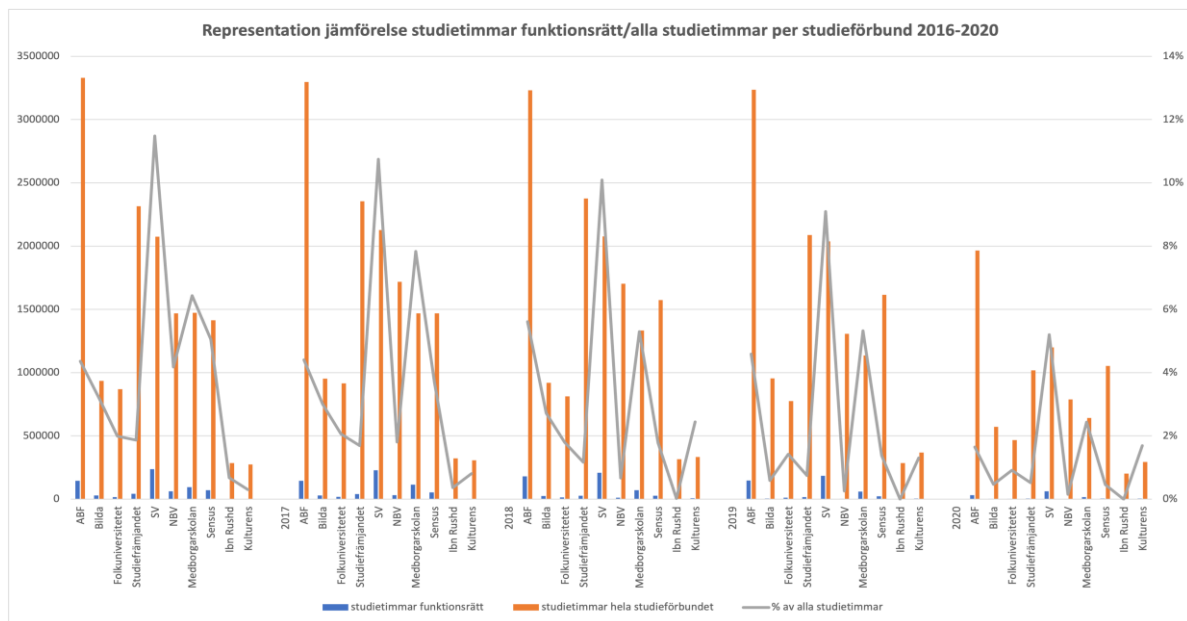

Den absolut största enskilda orsaken till att vi minskar i verksamhet är - enligt verksamhetsstatistik och intervjupersoner i organisationen - att kommuner avslutar eller väsentligt minskar sina samarbeten med oss. 2016-19 gäller det till exempel Olofsström, Gotland, Mölndal, Ljungby, Borås, Tidaholm, Kil och Uddevalla. När kommunen tar bort sitt stöd, så går verksamheten varken ihop ekonomiskt eller organisatoriskt. Tappet från dessa samarbetskommuner svarar mot 66% av tappade unika deltagare totalt under samma tidsperiod och 76% av studietimmarna.

Näst största tappet som går att peka ut kommer från förändrade personalförhållanden hos SV. Personer som av en eller annan anledning försvinner ur vår verksamhet lämnar tomrum efter sig. Detta svarar för ca 17% av tappet i såväl unika deltagare och timmar. Några avdelningar anger också att man tagit bort verksamhet som en kvalitetsåtgärd, sådan som helt enkelt inte längre höll måttet för god folkbildning.

Till detta kommer ytterligare svårigheter gällande deltagarnas egen betalningsförmåga, personalomsättningens inverkan på kompetensförsörjning, finansiering av verksamheten, varierande projektvilja och större antal grindvakter. Mer om detta längre fram.

På samma sätt som vi tog fram en jämförelse över målgruppens representation i SVs verksamhet, så har vi också tagit fram en likadan jämförelse med övriga studieförbund.

Den visar att vi tappar representation av funktionsrättsverksamhet i SV, men att de andra studieförbunden tappar mer. Den visar också att vi under pandemin klarade att behålla relativt sett mer verksamhet, trots att våra två största målgrupper (demens, intellektuell funktionsnedsättning) var föremål för besöksförbud och inte kunde ta sig över till digitala plattformar på egen hand. Det sätter möjligen ett ljus på hur vår personal kämpat för att ändå nå fram.

Det ökar på sina ställen

Det finns avdelningar som under den här tidsperioden visar betydande uppgång i unika deltagare och studietimmar. Varje sådan statistisk indikation har föranlett en intervju med ansvarig verksamhetsutvecklare eller avdelningschef. Det går att läsa ut tre förklaringar till ökningen

Medvetna ledningsbeslut. Flera av avdelningarna anger att det är medvetna beslut och prioriteringar i styrelse och ledning som är roten till förändringen. Prioritering och resurstilldelning.

Projekt som slår väl ut och fortlever. Avdelningar som använt utvecklingsprojekt på ett sätt som genererar fortsatt folkbildningsverksamhet.

Lyckade relationsbyggen. Ibland handlar det helt enkelt om att vi via goda personrelationer får in mer än bara en fot hos offentliga samarbetsparter. Ingången går via en tjänsteperson som upplever nytta med vår verksamhet och får förtroende för SVs medarbetare och kompetens.

Faktorer som påverkar

Samarbetet med kommunerna

Om vi ska nå våra målgrupper är det ofta nödvändigt att etablera goda samarbeten med kommunen. Våra två största målgrupper - äldre/demens och intellektuell funktionsnedsättning - har ett stort beroende av vård och omsorgsgivares inställning till vår verksamhet och deras vilja att hjälpa till för att den ska gå att genomföra.

Det kan handla om att förflytta den äldre från sin lägenhet till aktivitetsrummet på demenshemmet, att bistå med arbetet att lämna ut personnummer, att över huvud taget vilja ha vår verksamhet på plats och att antingen hjälpa till med att distribuera inbetalningar av avgift till anhöriga/gode män eller som omsorgsgivare möjliggöra insatsen med ekonomiska medel.

För personer med intellektuell funktionsnedsättning inom LSS är beroendet lika stort. Ofta vill kommunerna att ev deltagande i folkbildning ska ske på dagtid i samverkan med daglig verksamhet. Då minskar krav på bemanning i ledsagning och gruppbestäder på kvällstid, då minskar färdtjänstkostnaderna. I en del tillfällen gynnar det även individen ekonomiskt. Vi har exempel på deltagare med intellektuell funktionsnedsättning som avstår från medverkan på sin fritid för de inte har råd med bussbiljetten tur och retur. Det finns också en risk att det kan förekomma ett medvetet motstånd mot att "släppa iväg sina deltagare" till lärande hos t.ex. studieförbundet eller särvtux pga pålagda arbetsuppgifter det innebär eller att omsorgsansordnaren går under ett ersättningssystem som bygger på var individen fysiskt befinner sig.

Det är alltså av yttersta vikt att vi har ett väl fungerande samarbete med kommunerna för att möjliggöra deltagande i folkbildningsaktiviteter. Detta har sina utmaningar i tolkningen av statsbidragsvillkoren. På vilket sätt och under vilka omständigheter kan vi verka och samverka med kommunala aktiviteter utan att göra avkall på fritt och frivilligt, anordnarskap och risk för dubbelfinansiering? Dessa frågetecken kan ibland göra att avdelningar väljer att inte gå vidare med försöket att nå målgruppen.

Det finns alltså en risk att kommunens ansvar för god omvårdnad riskerar låsa in personer med funktionsnedsättning och därmed stoppa dessa individer från möjligheter till inkludering, delaktighet, lärande och kultur.

Betalningsförmåga

Som tidigare nämnts finns det ett strukturellt fattigdomsproblem för två av våra målgrupper, personer med intellektuell och psykisk funktionsnedsättning. Detta då deras försörjning ofta går via aktivitets eller sjukersättning. FUB gläds nu, hösten 2021, över att ha fått genomslag med sina krav i regeringens budget om att den s.k. Funkkisskatten tas bort. Den har betytt att personer med livslång funktionsnedsättning delar garantipensionärens inkomst, men beskattas hårdare med ca 10.000 om året. För personer med intellektuell funktionsnedsättning i gruppbostad är den ekonomiska ekvationen ofta omöjlig att få ihop. LSS anger goda levnadsvillkor, vilket gör att deras bostäder ofta är nya eller renoverade, men hög hyra som följd. Bostadstillägget hänger inte med till de nivåerna. Kvar blir inte ens det så kallade förbehållsbeloppet på några hundralappar i månaden.

För personer med psykiska funktionsnedsättningar som medför att de står utanför arbetskraften är problemet likadant. Möjligheten att betala allmänmarknadens avgifter är ofta mycket begränsade.

Kompetensförsörjning

Arbetet med den här rapporten har inte lyckats ta fram något statistiskt underlag som berättar något om kompetensförsörjningen, men det finns berättelser från avdelningschefer och anställda som pekar på tre områden värda att uppmärksamma.

1. Personalrotation förhindrar både utveckling och kontinuitet i funktionsrättsverksamheten. Varje rotation innebär i värsta fall omstart.
2. Flera lokalavdelningar har en organisation som inte ger ett särskilt funktionsrättsansvar till en eller flera specifika medarbetare. Vilket betyder att det blir slumpmässigt om medarbetare tagit del av information och ett tomrum när behov av kollegial handledning uppstår. Det finns ingen miniminivå på funktionsrättskompetens för enskilda medarbetare med generella uppdrag, t.ex. kommunansvar.
3. Vi får rapporter från verksamhetsutvecklare att de ser problem med påfyllning av kompetens hos cirkelledare. Dessa är ofta ensamma om sin specialitet i sin region, och risk finns för stagnation.

Idag har förbundskansliet viss service i syfte att kompensera för samtliga dessa punkter. Vi erbjuder nya medarbetare inom funktionsrätt genomgång av området. Det finns ett nätverk där man snabbt får kollegor att fråga och lära av, men det kräver aktiv handling av den nya medarbetaren att uppskattar och delta. Gällande cirkelledares kompetens så är det inte förbundskansliets uppdrag, men vi ser i vår samordnande funktion en möjlighet att hjälpa till. Det innebär att en avdelning som tar på sig ansvar att utbilda cirkelledare inom ett visst behov med intag från alla avdelningar kan få ekonomiskt stöd av förbundskansliet för samordningsperspektivet.

Projektvilja

Det finns inget statistiskt material på hur stor del av extern projektfinansiering inom SV som kommer genom funktionsrättsområdet. Men det finns indikationer på att funktionsrätt står för en betydande del av dessa medel och att potentialen är ännu större.

Vi har följt medelstilledningen från Arvsfonden under flera år. SV är en av de största mottagarna av medel, och tillsammans med ABF störst bland studieförbunden. Före pandemin hade vi projekt värda sammanlagt 50 mkr (över en treårsperiod) igång med stöd av Arvsfonden. Därtill agerade vi samarbetspartner i lika många projekt, då ägda av våra MoSo.

Avdelningar visar kreativitet i sina projektideer genom åren. Vi har exempel på medel från europeiska socialfonden (ESF-rådet), EUs transnationella kulturprogram, Postkodlotteriet, landsbygdprogrammet i Leader, demokratimedel från MuCF, för att inte tala om alla samarbeten med lokala stiftelser.

Det finns dock utmaningar.

Komplicerade ansökningsförfaranden.

Det blir allt svårare och tar mer tid att ansöka om stora projekt. Det kräver frigjord tid och resurs från avdelningen, och där kan det ta stopp.

Projekten bygger inte alltid fortsatt folkbildning.

Det måste inte vara målet, men där vi lyckas med detta så får vi fortsatt verksamhet till förmån för både målgrupp och oss som organisation.

Vi lyckas inte alltid med spridningen internt i SV.

Detta beror oftast på hur ansökan är utformad från början. Där projekten hålls helt lokala och man i slutet vill sprida till den som är intresserad är resultatet ofta skralt. Där spridning till fler avdelningar är inbyggt i ansökan och startar år ett är resultatet desto starkare. Vi har på senare tid - efter medvetet arbete från förbundskansliet med att stötta avdelningar som ska söka stora projekt - sett fler projekt med inbyggd nationell spridning inom SV. Exempel på faktorer som skapar fortlevnad är cirkelledarutbildningar och prova-på-medel för andra avdelningar inom projektet.

Möjligheten att via projektmedel bedriva utvecklingsarbete inom funktionsrättsområdet är en ovärderlig resurs för SV som ännu inte har nått sin fulla potential. Ett SV och förstärkt delningskultur är två områden som behöver fortsatt stöd.

Finansiering av verksamheten

Under fördjupningen av Kommuner hämtar hem verksamhet och Betalningsförmåga lyfts ekonomiska utmaningar fram.

Våra avdelningar hanterar detta på olika sätt. Ett är att lita på överskott från andra verksamhetsgrenar för att täcka underskott i avgifter i funktionsrättsverksamheten. Ett annat att söka fond och projektmedel för att den vägen kunna driva verksamheten. Ett tredje sätt är att få till kommunala samarbeten, där en del nu försöker titta på Ideellt och Offentligt Partnerskap - IOP - som en möjlighet, men än så länge är kommunerna generellt inte ivriga att gå den vägen. Ett fjärde sätt är att avstå från verksamheten.

Några avdelningar har cirkelledare på heltid, varav flera anställda med lönebidrag, och inarbetade samarbeten med kommunernas äldreomsorg. Där skulle verksamheten utmanas om lönebidraget inte fanns. Några avdelningar satsar på att få fram ideella ledare inom området, men flera ämnen och funktionshinder kräver utökad kompetens, och det minskar möjligheten att finna ledare som godtar att verka ideellt.

Flera medarbetare varnar för svårigheterna att räkna ihop verksamheten när det gäller studiecirklar på äldre och demensboenden. Det är flera faktorer som samverkar.

1. Målgruppen orkar inte mer än en studietimme åt gången. Det betyder långa cirklar över tid för att kunna få ihop 9 studietimmar.
2. Äldre och personer med demens är inte förskonade från ohälsa. De uteblir från enstaka träffar och blir lätt ej godkända för statsbidrag.
3. Det är inte ovanligt att deltagare avlider innan studiecirkeln är slut. Om deltagaren inte lever 1 november det året, så blir den inte en unik deltagare i statsbidragsunderlaget.

Detta skulle behöva belysas tillsammans med gränsdragningar för godkänd samverkan när verksamhet äger rum i kontexter som innefattar vård/omsorgsgivares inblandning

Flera verksamhetsutvecklare menar sig inte ha verktyg för att beräkna tillgänglighetsbidragets troliga resultat, och därmed ev täckning av verksamhetens kostnader. Avdelningar har olika förhållningssätt och syn på ekonomi, varför det är svårt att producera en central modell för stöd. Detta får som följd att vår personal har svårt att bedöma om det finns täckning för det merarbete som krävs för att få igång och upprätthålla verksamheten.

Förbundskansliet har hittills svarat upp med utbildning i tillgänglighetsbidragets utformning och kollegialt lärande mellan medarbetare om hur olika ser på och hanterar sin ekonomi.

Verksamhet som inte längre håller måttet

Det förekommer att avdelningar lägger ner verksamhet som inte längre anses hålla god folkbildningskvalitet, eller vars ekonomiska förutsättningar förändrats så att de inte längre kan upprätthållas. Det kan handla om gamla modeller som överlevt utan att förändras, t.ex. dubbla cirkelledarskap med små grupper, där ingen nyrekrytering sker men väl enstaka avhopp eller verksamhet där det är svårt att se ett utvecklat lärande

Framåt

Omvärldsanalys

Målgruppens sammansättning

Det finns faktorer som pekar på att personerna i målgrupperna vi huvudsakligen vänder oss till blir fler. Det finns ett samband med demografiutvecklingen: När vi lever längre kommer det att finnas fler äldre äldre, och som har en nedsatt funktion under senare delen av sina liv. Vad gäller personer inom psykisk ohälsa så finns en ökning under 2000-talet och då särskilt bland yngre. 2018 var det 17% av befolkningen 18-64 år som angav att de led av psykisk ohälsa, men den siffran är inte att jämföra med att alla därmed har en psykisk funktionsnedsättning. Enligt Folkhälsomyndigheten har pandemin medfört små skillnader i upplevd psykisk hälsa, men att de som drabbats av ökning främst är grupper som redan innan haft sämre förutsättningar. Personer med intellektuell funktionsnedsättning är ca 1% av befolkningen och växer i takt med demografiökningen. Andelen personer med neuropsykiatrisk diagnos har ökat i takt med bättre utredningsmetoder och tidigare upptäckt.

Personer med funktionsnedsättning lever längre än förr, vid vissa diagnoser är ökningen av livslängd högre än genomsnittet. Personer med Downs syndrom har idag dubbelt så lång förväntad livslängd - 60 år - jämfört med dryga 30 år tillbaka.

Funktionsrättsorganisationerna blir fler, men medlemsantalet minskar. Våra MoSo är fortfarande viktiga samarbetsparter, inte minst gällande verksamhets och metodutveckling, men om vår ambition är att nå personer med funktionsnedsättning brett måste vi också utveckla fler kontaktytor och erbjudanden.

Finansiering

Statsbidragsvillkoren har på ett plan stärkts för att möjliggöra deltagande inom funktionsrättsområdet. Tillgänglighetsbidraget är nu 8%. Samtidigt försvinner generella kommunbidrag i en del kommuner, och funktionshinderspecifika stöd minskar också. Precis som Särvox kan SV uppleva att det blir allt svårare att få tillgång till målgrupper som är föremål för omsorg. Deltagande på individuell nivå medför kostnader i bemanning, och där ersättningssystem följer individen kan situationer uppstå där omsorgsansordnaren vill behålla omsorgstagaren inom sin sfär oavsett vad hen vill göra.

Generella effektiviseringar inom folkbildningen riskerar negativa konsekvenser för funktionsrättsverksamheten, då den ofta fortfarande kräver längre tid och mer resurser för sitt genomförande.

Möjligheten till projektfinansiering är god. Målgruppen öppnar dörrar som prioriterade hos både stora och små fonder.

Mänskliga rättigheter, Funktionsrättskonventionen och Agenda 2030

Rättighetsperspektivet växer sig allt starkare, både hos målgrupperna själva och i samhällsdebatten. SVs verksamhet svarar bra mot rättighetsbeskrivningar om möjlighet till delaktighet, tillgång till information, politisk delaktighet, att få lära sig till det yttersta av sin förmåga och aktivt deltagande i kulturlivet, även som utförare för samhällets berikande. Samtidigt som detta sker på ett plan så pågår en kamp om gränsdragningarna för vad det offentliga ska bistå med, ofta med åtskilliga fall som går vidare till vägledande domstolsutlåtanden.

Offentlig sektor

SV får regelbundet förfrågningar från myndigheter och civilsamhällesorganisationer gällande vår verksamhet inom området och vår syn på olika ämnesområden i relation till målgruppen, t.ex. Demokrati, egenmakt, hälsa och kultur.

Mitt val - som erbjuder stöd till personer med intellektuell funktionsnedsättning att förstå demokrati, hur man röstar och vad vi röstar om - är ett exempel. Verksamhetens framgångar lokalt och opinionsbildning centralt - däribland i Almedalen - har satt både metoden, problematiken och SV på kartan. Vi går in i valåret 2022 med en förhoppning att nå fler än 100 kommuner med verksamhet och starka samarbeten med både SKR, Länsstyrelserna, MUCF och många kommuner.

Min säkerhet är ett projekt med liknande potential, där personer med intellektuell och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning lär sig säkerhet och beredskap i krissituationer. SV Jönköping har byggt upp samarbete med berörda myndigheter och blåljuspersonal har ställt upp och uppskattat utbytet. Projektet påbörjade en ambitiös spridning över Sverige precis innan pandemin svepte in.

Antalet kommuner som drar tillbaka sina samarbeten är en komplicerande faktor. Våra avdelningar står maktlösa när så sker. Återrapporteringen från avdelningarna talar dock inte om missnöje med SVs kvalitet som orsak, utan oftare om förvaltningsekonomiska åtstramningar.

Andra studieförbund

Vår funktionsrättsverksamhet är välkänd hos de andra studieförbunden. Det finns ingen samverkan mellan studieförbunden i frågan. De flesta har inte en ansvarig för funktionsrättsområdet på central nivå. Enda motsvarigheten är hos ABF.

Samtidigt som SVs funktionsrättsverksamhet minskat under perioden som är underlag för den här rapporten, så har vår andel av funktionsrättsverksamheten bland studieförbunden ökat med motsvarande eller mer. (Se figur under Nuläge).

Ett SV och delningskultur

Funktionsrättsområdet utvecklar ständigt nya aktuella studiematerial, själva eller tillsammans med våra MoSo. Ofta är studiematerialen en produkt av lyckade projekt. Vi har en rik flora att erbjuda deltagare och organisationer vi samarbetar med.

Vi har medarbetare som utför små under i verksamheten. Som besitter expertkunskaper på området och omsätter dessa i nya utvecklingsarbeten.

Vi har några MoSo som driver utveckling, där vi bjuds in som samarbetsparter i projekt. Det ger oss ökad kompetens och nya inriktningar på vår verksamhet

Vi har också avdelningar med lägre grad av specialistkompetens. Vår vanligaste medarbetare - en verksamhetsutvecklare på ett lokalkontor med kommunansvar - kan vara helt utan kunskap eller utbildning om funktionsrättsområdet.

Projekten som konstrueras av våra MoSo har ibland inte studieförbundsaktiviteter inbyggda, vilket gör det svårare för våra lokalavdelningar att prioritera samarbetet.

Projekt som delas får inte alltid den överföring till andra delar av SV och därmed större överlevnad som man hoppats på. Det beror ofta på att erbjudandet kommer sent, utan tidigare förankring. Men också för att studieförbundsekonomin påbjuder lokal utveckling i små steg, och att då kan tankar och ideer som fötts underifrån i den egna avdelningen få prioritet framför att importera ett aldrig så bra koncept från en annan del av landet.

Förbundskansliet arbetar med att stimulera delningskultur. Vi gör det genom att samla studiematerial och goda exempel på sv.se/funktionsratt, genom digital utbildning och nätverk, genom råd och stöd vid projektansökningar och genom att försöka coacha våra MoSo hur man skapar projekt som gagnar också lokalavdelningars engagemang.

Verksamhetens kommunikation.

Medan målgruppen personer med funktionsnedsättning är överrepresenterad bland personer i digitalt utanförskap, så är det samtidigt belagt i forskning att personer med funktionsnedsättning är och blir allt mer digitalt aktiva, även om den del funktionshindergrupper bitvis använder sin uppkopplade tid på till viss del annat sätt än normen. 68% av alla personer med intellektuell funktionsnedsättning har en smartphone. Det är vanligare att en ung person med IF har en surfplatta än för samma åldersgrupp utan IF. Personal, anhöriga, vård och omsorgsansvariga och föreningsliv som söker aktiviteter, deltagande och samarbete åt personer med funktionsnedsättning gör det med största sannolikhet digitalt.

Vi vet också att 97% av personer med diagnos inte är medlem i sin diagnosorganisation. Jessica Arvidssons forskning om vad som händer efter särskolan visar att endast 49% hamnar i daglig verksamhet.

Vårt erbjudande till dessa grupper presenteras i mycket liten grad digitalt. I skrivande stund är det 9 av 28 avdelningar som har ett sökbart (del av) kursutbud för personer med funktionsnedsättning, även om delar av det resultatet är riktat till anhöriga till personer med

funktionsnedsättning. I vår enkät till verksamhetsutvecklare ställs en flervälsfråga, dvs den som svarar kan pricka för samtliga påståenden som upplevs rätt för dem/deras avdelning.

Lokal funktionsrättsverksamhet presenteras på hemsidan	39%
Lokal funktionsrättsverksamhet presenteras på hemsidan till viss del	39%
Lokal funktionsrättsverksamhet presenteras på hemsidan aldrig	39%
Vi har digitalt innehåll som vänder sig till målgruppen IF	28%
Vi har digitalt innehåll som vänder sig till målgruppen PH	33%
Vi har digitalt innehåll som vänder sig till målgruppen Ä/D	11%
Vi har digitalt innehåll som vänder sig till målgruppen anhöriga	33%

Verksamhetsutvecklare svarar i sina kommentarer att ”vi presenterar, men tar bort anmälningsfunktionen” samt medvetenhet om att målgruppen är spridd och skiljer sig åt kommunikationsmässigt.

Vi riskerar med detta att bara nå en begränsad del av våra målgrupper med erbjudande om lärande och kulturutbud som specifikt vänder sig till funktionsrättsområdet.

Centralt presenteras alla nationella studiematerial på sv.se/funktionsratt, och det byggs upp en samling med goda exempel på verksamheter, metoder och projekt på sidan. Denna sida har en svag koppling till sv.ses startside. Intresserade besökare kan inte hitta denna verksamhet i vårt menysystem. Innan fanns ingen koppling alls, sedan sommaren 2021 finns nu en puff på förstasidan, om man skrollar tillräckligt långt.

Det pågår ett arbete att utveckla lättlästfunktionen på sv.se, men vi är fortfarande inte i mål.

Pandemin

SV har minskat sin verksamhet inom funktionsrättsområdet under pandemin. Tappet är större än för övrig verksamhet. Vi ska samtidigt vara medvetna om detta:

Våra största målgrupper - äldre/demens och intellektuell funktionsnedsättning - levde till största delen med besöksförbud från mars 2020.

Våra största målgrupper har samtliga en minskad autonomi. De kan inte själva bara bestämma sig för att delta på alternativa sätt. De behöver hjälp.

Våra största målgrupper har fler svårigheter att ställa om till digitala evenemangsformer. De behöver hjälp även här, och de som är närmast saknar ofta både kompetens, utbildning och verktyg för att ge den hjälpen.

Trots detta är det SV som räddar kvar mest verksamhet inom funktionsrättsområdet av samtliga studieförbund, både i reala timmar och relativa andelar av studieförbundens egna totala studietimmar.

Vi har lokalavdelningar som fått sponsorer på 100 Ipads att dela ut i äldreomsorgen, vi har haft musiker som spelat på gårdarna nedanför balkonger tills kylan gjorde det omöjligt, vi har startat livesändningar - inte bara för utan också av målgruppen. Vi har kämpat, trots mer än 70% minskning av deltagandet 2020.

Det finns ett osäkert moment 2022 när verksamheten ska börja rapporteras för statsbidrag igen. Samtliga studieförbund kommer att börja från betydligt lägre nivåer. Det är av strategisk vikt att SV har fokus och prioriterar återuppbyggnaden av verksamheten på funktionsrättsområdet.

Analys och förslag

Här nedan finns ett antal områden och förslag att diskutera och utreda ytterligare i samband med utvecklingsarbetet för att skapa en plan för SVs funktionsrättsverksamhet. Förslagen skall ses som just förslag och underlag för en utvecklingsgrupp att arbeta vidare med.

Lokala profiler

SV-avdelningarna har helt olika lösningar på hur de prioriterar, planerar, genomför och rapporterar verksamheten.

A. Är det önskvärt att inleda ett arbete i syfte att lyfta avdelningar vars nivåer/relativa andelar funktionsrättsverksamhet tillhör de lägre?

B. Kan öppna jämförelser stimulera utvecklingsarbeten hos avdelningarna?

C. De avdelningar som ökar talar nästan mangrant om aktiva beslut i styrelse och ledningsgrupper som centrala framgångsfaktorer. Förbundskansliet har erbjudit hjälp med lokal strategiutveckling. Ska denna behållas, eller kanske till och med utvecklas? Ska den tvunget göras av förbundskansliet, eller kan det även vara ett lärande/stöd mellan avdelningar?

Verksamhetens villkor

D. Gråzonen i statsbidragsvillkoren gällande risk för dubbelfinansiering och äldre/personer med demens särskilda villkor för att delta i verksamhet och kunna rapporteras för statsbidrag bör bearbetas. Dels för att avdelningarna ska känna sig säkra på att göra rätt, dels för att säkra att verksamhet även framledes kan nå prioriterade målgrupper.

E. Verksamhetsutvecklare efterlyser verktyg för att kunna räkna på hur tillgänglighetsbidraget påverkar ett enskilt arrangemangs statsbidrag/finansiering. Avdelningarna har alla egna ekonomiska modeller. Hittills har detta från förbundskansliet

hanterats med utbildning i tillgänglighetsbidragets konstruktion och frågor om dess gränsdragningar. Kan/bör detta utvecklas?

Finansiering

F. Det blir allt svårare att få funktionsrättsverksamheten att gå runt. Vilket utvecklingsarbete kan förbundskansliet leda eller samordna för att bearbeta den situationen?

Kommunikation

G. Målgruppens ekonomiska villkor och behovet av kommunernas/vårdgivarnas stöd och möjliggörande gör SVs samverkan med dessa väsentligt för att verksamheten ska kunna nå deltagarna. Det är idag avdelningarnas ansvar, men kan nationella kommunikationsinsatser och opinionsbildning adderas?

H. Vi har svårt att synliggöra vår verksamhet och hitta våra målgrupper i digitala kanaler. Hur ska sv.se berätta om funktionsrättsverksamheten? Mitt förslag är att stärka sv.se/funktionsratt med koppling till menyer och huvudsida, samt förstärkt samarbete funktionsrätt/kommunikation.

I. Avdelningarna kommunicerar inte med deltagare, deras anhöriga och servicepersoner med digitala erbjudanden. Detta betyder att personer i målgrupperna som inte är medlemmar i sin funktionsrättsorganisation (97%) eller inte är föremål för LSS dagliga verksamhet (51%) eller socialpsykiatrins insatser inte i samma grad nås av vårt erbjudande. Detta behöver utvecklas.

Projektfinansiering/utvecklingsarbete

J. SVs pedagogiska utvecklingsarbete firar triumfer, men många avdelningar initierar inga enda utvecklingsprojekt, och den nationella spridningen varierar i effektivitet och genomslag. Förbundskansliet bör fortsätta stödet till avdelningar inför större ansökningar. En överenskommelse på ledningsnivå om att alla större projekt ska ha en nationell spridning inbyggd - ett SV - hade ytterligare stärkt detta.

Digitalisering

K. SVs målgrupper med minskad autonomi är de första att slås ut när verksamheten ska flytta över digitalt. Det finns ett gigantiskt behov av fotarbete i att få målgrupper och deras supportfunktioner att erövra digitalt deltagande för målgrupperna. Jag föreslår centralt initierade och uthålliga utvecklingsprojekt på området.

Kompetensförsörjning

L. Förbundskansliet tillhandahåller idag digitala utbildningar 9x2 timmar om året, samt peer to peer learning i nätverk 9x2 timmar per år. Deltagande är frivilligt. Jag förordar att det uppdraget består, och att det ersätter tidigare årliga konferenser.

M. Vi tappar relationer och därmed verksamhet när personalen skiftar. Vi har ingen statistik, men väl avdelningschefer som säger sig uppleva att verksamhetsutvecklare stannar kortare perioder än tidigare. Kan vi centralt göra något för bättre överlämningar eller ökad tjänstgöringstid inom SV för hela SV eller för funktionsrätt specifikt?

N. Personalrotation leder till omtag och personer som ibland börjar från lägre ingångskompetens. Organisering i kommunansvariga utan support från

funktionsrättsspecialister riskerar att skapa stora maskor i nätet när det gäller att fånga in våra målgruppers behov. Vi bör därför skapa en minimikompetens för funktionsrätt för samtliga verksamhetsutvecklare.

O. Kan ett mentorsprogram vara en framkomlig väg att befrämja såväl kvalitet som kvantitet i verksamheten?

P. Den digitala utvecklingen gör det tekniskt möjligt att gemensamt utbilda cirkelledare som delar specifika behov inom funktionsrätt. Det är i nuläget inte förbundskansliets uppgift. Bör detta adresseras på något sätt? Kan vi överföra tänket att stödja avdelningars samordningsarbete om de anordnar nationella cirkelledarutbildningar även till digitala format?

Ett SV - delningskultur

Q. En nyckeln till fortsatt utveckling är delningskulturen. Idag har vi en fungerande reaktiv delningskultur på workplace i gruppen SV Funktionsrätt och i det digitala nätverket. Vi har däremot få exempel på proaktiv delningskultur - där vi delar våra framsteg, lösningar, exempel utan att ha blivit tillfrågade. Idag serverar förbundskansliet moderering av workplacegrupp, digitala nätverk och bygger positiv exempelsamling på det publika intranätet på sv.se/funktionsratt. Detta bör behållas och vidareutvecklas.

Tågarp 2021-10-18

Kjell Stjernholm
Samordnare och utvecklingsledare
Funktionsrättsområdet

Det fortsatta arbetet 2022

Rapporten är ett bra underlag. Den belyser vårt arbete och de utmaningar som finns inom funktionsrättsområdet. Rapporten kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet för att utreda och ta fram en plan för SVs funktionsrättsområde. Arbetet fortsätter nu i flera steg, där det första är att tillsätta en utvecklingsgrupp som får fördjupa sig i den analys som ytterligare behöver göras innan planen tas fram. I det arbetet kommer förslag att utvecklas både för vår verksamhet under kommande år och hur SV ska arbeta med funktionsrättsområdet mer långsiktigt. Detta arbete sker parallellt med det strategiarbete som nu sker och där rapporten också kommer att ligga med som underlag.

2022-01-21

Eva Odelius Hennevelt
Koncept och kompetensutvecklingschef
SV Förbundskansliet